

Marijanca Ajša Vižintin, Medkulturni inštitut Koper

POUČEVANJE SLOVENŠČINE KOT DRUGEGA JEZIKA ZA OTROKE PRISELJENCE

Uvod

Po vpisu in vključitvi v šolsko skupnost so otroci priseljenci soočeni s poukom v slovenščini. Čeprav slovenščina zanje ni materni jezik, ampak drugi jezik/ jezik okolja, so standardi znanja in učbeniki zanje enaki kot za učence, katerih materni jezik je slovenščina. Livija Knaflič (2010) ugotavlja, da trojna vloga slovenskega jezika (učni jezik, učni predmet, jezik okolja) predstavlja ključno težavo za otroka priseljence: ob vključevanju v slovenski šolski sistem slovenskega jezika ne obvlada dovolj, sočasno je obremenjen z usvajanjem jezika in z obvladovanjem učne snovi. Vendar so v stiski tudi učitelji: »/.../ ko morajo slovenski učitelji novopriseljenega učenca naučiti jezik in mu nuditi pomoč tudi pri drugih predmetih, je lahko takšno vključevanje za (še zlasti neizkušene) učitelja zelo naporno« (Lesar, Čančar, Jug Došler, 2012: 69).

Učenje jezika okolja je večleten, dolgotrajen in zapleten proces, soodvisen od mnogih dejavnikov. V preteklih letih so na marsikateri šoli razumeli vključevanje otrok priseljencev le kot poučevanje slovenščine. Druga težava je mišljenje, da se lahko učenci naučijo slovenščino v nekaj mesecih – in da je to enostavno. Tudi če otrok razume preproste sporazumevalne vzorce in jih uporablja, to še ne pomeni, da razume strokovni jezik, potreben za razumevanje učne snovi. Po določenem času otroci priseljenci razumejo že veliko besed, a si ne upajo (spre)govoriti. Tudi tu bi bilo treba storiti pomemben korak naprej: otroke priseljence spodbujati h govorjenju, poslušanju, branju (in pisanju) in jih pohvaliti za njihov napredek. Tretja težava je, da nekateri učitelji še vedno svetujejo staršem, naj doma govorijo slovenščino, ne svoj materni jezik, ker naj bi to pripomoglo k učenju slovenščine. A učinki so po navadi ravno obratni: neznanje tako maternega kot slovenskega jezika, kriza identitete (ki naj bi bila enotna in edina, saj mnogi ne poznajo ali ne sprejemajo možnosti za sestavljeno identiteto), odpor do slovenskega jezika in do vključevanja v slovensko družbo.

1 Vključevanje otroka priseljence in učenje novega jezika okolja: večletni proces

Za učinkovit in uspešno delujoč model medkulturne vzgoje in izobraževanja, katerega cilj je uspešno vključevanje otrok priseljencev,¹ predlagam

¹ Model medkulturne vzgoje in izobraževanja je bil razvit v doktorski disertaciji z naslovom *Vključevanje otrok priseljencev prve generacije in medkulturni dialog v slovenski osnovni šoli* (Vižintin, 2013). Zanj je avtorica prispevka prejela nagrado srebrni znak ZRC, tj. nagrado za vrhunski doktorat s področja humanističnih in družboslovnih ved ZRC SAZU (za leto 2014).

sedem področij, ki jih je treba razvijati: 1. medkulturnost kot pedagoško-didaktično načelo, 2. sistemska podpora za uspešno vključevanje otrok priseljencev, 3. učitelji z razvijajočo se medkulturno zmožnostjo, 4. razvoj zavedanja o večkulturni družbi pri vseh učnih predmetih, 5. razvoj medkulturnega dialoga na šoli, 6. sodelovanje s (starši) priseljenci, 7. sodelovanje z lokalno skupnostjo (Vižintin, 2013: 143–178, 2014). Poučevanje slovenščine kot drugega jezika (SDJ) je del sistemske podpore (drugo področje v modelu medkulturne vzgoje in izobraževanja), na katero se osredotočam v nadaljevanju prispevka.

▼ **Slika 1:** Model medkulturne vzgoje in izobraževanja (Vižintin, 2013: 145)

1.1 Sistemska podpora

Sistemska podpora uporablja zakonodajne možnosti (pouk SDJ, dveletno prilagojeno ocenjevanje, individualni program, razširjeni program), predvidene v Zakonu o osnovni šoli (1996 idr.) in Pravilniku o preverjanju in ocenjevanju (2008), ter primere dobrih praks, razvitih v slovenskem šolskem sistemu (uvajalnica, priprava razredne skupnosti, medvrstniška podpora). Za kakovostno sistemsko in strokovno podporo pri uspešnem vključevanju otrok priseljencev so potrebne naslednje dejavnosti: uvajalnica, priprava razredne skupnosti na sprejem otrok priseljencev, pouk slovenščine kot drugega jezika, dveletno prilagojeno ocenjevanje, individualni program, vključevanje v razširjeni program, medvrstniška podpora (Vižintin, 2013, 2014).

Pouk slovenščine kot drugega jezika (SDJ)

Pouk SDJ je temeljna oblika podpore za uspešno vključevanje otrok priseljencev v novo okolje, zato je pomembno, da je organiziran strokovno,

sistematično in prilagojeno individualnim potrebam. Učiteljem SDJ svetujem usposabljanje za poučevanje SDJ, študij strokovne literature s tega področja ter izmenjavo izkušenj z drugimi učitelji SDJ:

Še sama sem se lovila. Ker nisem sama vedela, kako naj, mi je zelo veliko pomagala sodelavka. Ona mi je povedala, ker poučuje slovenščino že več let – tule drugo ali tretje leto, a mislim, da ima tudi od druge pedagoške izkušnje s to slovenščino. Nisem vedela, kje, kaj naj iščem (Učiteljica na šoli A) (Vižintin, 2013: 316).

Bili smo na seminarju za Sliko jezika, predstavili so nam gradivo, igre. /.../ Po tem seminarju sem malo spremenila način poučevanja. Ko sem brala priročnik, sem si igre zamislila malo drugače, nisem jih toliko povezovala med sabo. Pokazali so nam, kako se igre navezujejo ena na drugo, tako da smo vključili vse igre, da smo dobro ponovili (Učiteljica na šoli B) (Vižintin, 2013: 390).

Učiteljem svetujem, da poleg izbranega učbenika za SDJ uporabljajo priročnik, saj v njem najdejo številne usmeritve in nasvete za metodologijo in didaktiko poučevanja SDJ – ki se razlikuje od metodologije in didaktike poučevanja slovenščine kot maternega jezika. Učitelji se pogosto sprašujejo tudi, kdaj poučevati SDJ.² Začnejo lahko v uvajalnici in nadaljujejo z nadgradnjo uvajalnice med jesenskimi, zimskimi počitnicami. Običajno izvajajo šole pouk SDJ eno uro tedensko po pouku. To je ena od možnosti, a ima nekaj negativnih učinkov: otroci se učijo jezik okolja po pouku, ko so utrujeni. Predlagam fleksibilno obliko izvajanja pouka SDJ: poleg uvajalnice naj se pouk SDJ izvaja *med* poukom prve šolske ure, na začetku intenzivneje, postopoma pa naj bo otrok vedno več vključen v reden vzgojno-izobraževalni proces.

Pri odločitvi, koliko ur na teden in kdaj poučevati SDJ, se je treba zavedati, da se noben otrok ne bo naučil jezika okolja le z eno uro pouka SDJ na teden. Za učinkovito in hitrejše učenje SDJ se uporablja tudi druge (ne) formalne možnosti na šoli (vključevanje v razširjeni program, medvrstniška pomoč, nadgradnja uvajalnice) in v lokalnem okolju. Zavedati se je treba, da je učenje jezika okolja večleten proces – ki bo uspešnejši, če se otroku priseljencu omogoči občutek varnosti in sprejetosti.

Dveletno prilagojeno preverjanje in ocenjevanje

Dveletno prilagojeno preverjanje in ocenjevanje je zakonodajno omogočeno od septembra 2008 naprej. Na nekaterih šolah so sprejeli interne pravilnike. Poimenovanje posebnega dveletnega statusa za otroke priseljence (t. i. status tujca) je na jezikovni ravni diskriminatorno in izločevalno (a skladno s poimenovanji v zakonodaji). Učitelji so bili zaradi dilem, kako ocenjevati standarde znanja pri otroku, ki ne zna učnega jezika, zelo obremenjeni. Mnogi so se zatekali k doseganju minimalnih standardov znanja in k zniževanju učnih zahtev, namesto da bi uporabili drugačen pristop v poučevanju (Peček, Lesar, 2006).

Prilagoditve se izvajajo na posameznih šolah različno: otroci priseljenci prvo leto po vpisu niso ocenjeni ali pa so ocenjeni le pri posameznih učnih predmetih in kljub temu napredujejo v višji razred; učitelji preverjajo

² Mnogi učitelji predlagajo intenzivni večmesečni tečaj SDJ za otroke priseljence pred vstopom v šolo (Bergoč, 2011; Knez, 2012; Vižintin, 2013), a se to sistemsko ne izvaja.

in ocenjujejo znanje: ustno, individualno, s podaljšanim časom pisanja, z dodatno razlago, z možnostjo uporabe slovarja ali spletnega prevajalnika, z uporabo slikovnega gradiva; učenci uporabljajo pri pouku in pri preverjanju, ocenjevanju svoj materni jezik ali skupni vmesni jezik (najpogosteje hrvaški, srbski, bosanski, angleški jezik); učitelji pripravljajo za učence priseljence posebne učne liste (skladno z redno snovjo), na katerih je več slikovnega gradiva in s pomočjo katerih dosegajo standarde znanja skladno z individualnim napredkom posameznega otroka priseljenca.

Nekateri učitelji ne izvajajo nobenih posebnih prilagoditev. Veliko se osredotočajo na ocenjevanje, manj na prilagojeno posredovanje znanja in preverjanje razumevanja, skladno z osebnim napredkom učenca. Najmanj, kar bi morali narediti na vsaki šoli, bi bilo sprejetje *Pravilnika o prilagojenem poučevanju in ocenjevanju za učence priseljence*, ki bi bil obvezujoč za vse učitelje določene šole.

Individualni program

Za vsakega otroka priseljenca naredijo učitelji individualni program. Ta naj bo dosegljiv v elektronski obliki na intranetni strani šole vsem učiteljem, ki poučujejo določenega otroka priseljenca oz. imajo stik z njim v razširjenem programu (Baloh, 2010). V individualnem programu učitelji spremljajo več dejavnikov vključevanja: podatki o doseganju izobraževanju; dosežkih, močnih in šibkih področjih; doseganje napredka pri vključevanju v razredno skupnost; oblike sodelovanja s starši; oblike sodelovanja z lokalno skupnostjo.

Predlagam, da učitelji izpolnjujejo individualni program najmanj enkrat mesečno. Vsak učitelj za svoj učni predmet napiše učne cilje, ki jih namerava doseči z določenim učencem, po enem mesecu pa oceni, ali je bil napredek dosežen ali ne, ter v skladu s tem določi učne cilje za naslednji mesec. Prav tako spremljajo napredek pri doseganju učnih ciljev učitelji, ki sodelujejo z otrokom v razširjenem programu. Vsi učitelji spremljajo tudi otrokovo vključevanje v razredno in šolsko skupnost. Razrednik spremlja načine sodelovanja s starši. Če prihaja pri spremljanju napredka pri doseganju učnih ciljev,³ vključevanju v razredno in šolsko skupnost ter pri sodelovanju s starši do težav, učitelji tudi to zapišejo v individualni program in predlagajo nove možnosti. Individualni program nam ponuja spremljanje napredka pri doseganju standardov znanja in pri vključevanju, zato je pomembna oblika podpore.

Razširjeni program

V razširjenem programu (podaljšano bivanje, jutranje varstvo, dodatni pouk, dopolnilni pouk, pouk neobveznih izbirnih predmetov in interesne dejavnosti) učitelji niso obremenjeni z ocenjevanjem, otroci se družijo in spoznavajo v neformalnih oblikah. Vse oblike razširjenega programa vplivajo spodbudno na medsebojne odnose (med učitelji in učenci, med učenci) in na usvajanje jezika okolja.

Vzdušje v razširjenem programu je bolj sproščeno, obenem pa lahko učitelji otrokom priseljencem nudijo v podaljšanem bivanju konkretno pomoč

³ Če je otrok priseljenc pri doseganju učnih ciljev podpovprečen, učitelji najprej ugotovijo, ali je težava v neznanju jezika ali v nižjih sposobnostih, in temu ustrezno nudijo nadaljnjo podporo (dodatne ure učenja SDJ v različnih oblikah, dopolnilni pouk, usmerjanje za otroka s posebnimi potrebami). Če je nadpovprečen, učitelji določijo zahtevnejše standarde znanja, otroka vključijo v dodatni pouk, ga predlagajo za nadarjenega učenca.

npr. pri usvajanju učne snovi, pri domačih nalogah. V dodatni in dopolnilni pouk vključimo otroke priseljence glede na njihove zmožnosti in potrebe. Močna področja posameznega otroka priseljence dodatno razvijamo pri interesnih dejavnostih in pri dodatnem pouku, s čimer pozitivno vplivamo na proces vključevanja. Učenci v tretjem triletju večinoma ne obiskujejo več jutranjega varstva in podaljšanega bivanja, ki sta pomembni obliki podpore v prvem, drugem triletju, zato uporabimo preostale možnosti razširjenega programa.

Uvajalnica

Uvajalnica je inovativna oblika podpore, ki so jo razvili na Osnovni šoli Koper. Izvaja se v zadnjem tednu avgusta. V tem tednu se otroci priseljenci naučijo osnovnih sporazumevalnih vzorcev v slovenščini – a je še pomembneje to, da imajo priložnost spoznati šolske prostore, nekaj učiteljev, ki so jim en teden na voljo pri dejavnostih, namenjenih samo njim. Na prvi šolski dan, ko vstopi v šolske prostore na stotine drugih otrok, so otroci priseljenci – ki so spoznali, kje na šoli so posamezne učilnice, jedilnica, telovadnica, knjižnica, garderoba, kaj pomenijo krajšave na urniku itd. – malo manj pres-trašeni in se v novem okolju počutijo bolj varni, dobrodošli. V času uvajalnice dobijo možnost, da predstavijo svoj materni jezik in izvorno državo, kar pozitivno vpliva na njihov občutek sprejetosti. Skupaj z učitelji si ogledajo mestno jedro, kar omogoča lažje vključevanje v širšo družbeno skupnost. Uvajalnica, kot so si jo zamislili na Osnovni šoli Koper, je le del pripravjalnice: nadaljuje se v naslednjem šolskem letu in vključuje večino dejavnosti, pomembnih za sistemsko in strokovno podporo pri vključevanju otrok (Baloh, 2010). Zaradi pomanjkanja ustreznega gradiva za poučevanje SDJ so na Osnovni šoli Koper razvili in izdali svoje učno gradivo s priložnikom (Jelen Madruša, Klančnik Kišasondi, 2013).

Odločitev zaposlenih na šoli, da sodelujejo pri projektih, je omogočila razvoj in nadgraditev njihove dotodanje dobre prakse – strokovne objave in predstavitve strokovni javnosti pa so omogočile širjenje dobre prakse na druge šole:

Po konferenci smo lansko šolsko leto vpeljali, da imamo zadnji teden v avgustu pripravjalnico. Upam, da bomo šle s tem čisto realno naprej. Jaz sem bila navdušena. Povabimo vse, bili so otroci, mamice. Deklica, ki je prišla v našo šolo – avgusta so prišli v Slovenijo in so prišli v pripravjalnico. Zraven sta v pripravjalnico hodili njena mama in starejša sestra, ki je šla potem na srednjo zdravstveno šolo. Spoznali so razredničarko, šli smo po prostorih šole. Učili smo se osnove, začeli smo čisto na začetku: osnovni sporazumevalni vzorci, spoznavanje šole in šolskih prostorov (Učiteljica na šoli C) (Vižintin, 2013: 437).

Osnovna šola Koper, strokovna vodja pri projektu *Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja* (2013–2015), posreduje svoje izkušnje več kot 60 vrtcem, osnovnim in srednjim šolam, vključenim v konzorcij projekta.⁴ S tem nadgrajuje inovativne rešitve, ki so jih razvili pri delu z otroki priseljenci in nadgradili pri prejšnjem projektu (Baloh, 2010): individualni program (v elektronski obliki, ki ga izpolnjujejo vsi učitelji vse šolsko leto), pripravjal-

⁴ V konzorciju projekta je 13 šol, ki imajo še 52 sodelujočih osnovnih in srednjih šol v različnih regijah, skupaj je vključenih 65 šol (*Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja* 2013–2015). Avtorica članka je pri projektu sodelovala kot zunanja sodelavka: kot predavateljica na usposabljanjih za multiplikatorje in na regijskih izobraževanjih (Koper, Kranj, Krško, Nova Gorica, Novo mesto, Ljubljana, Maribor, Šoštanj) ter kot soavtorica izdanih monografskih gradiv projekta.

nica (uvajalnica je 20-urni program vključevanja v zadnjem tednu avgusta; nadaljevalnica je podpora pri vključevanju naslednji dve šolski leti) idr. Uvajalnica se iz Kopra uspešno širi na druge slovenske osnovne šole (Leskovec pri Krškem, več šol v Ljubljani, Šoštanj, Kranj, Maribor, Trzin) in na srednje šole (prvič 2014 v Kopru na Srednji tehniški šoli) (*Razvijamo medkulturnost ...* (2013–215), *Dobre prakse*). V šolskem letu 2013/2014 so na šoli prvič ponudili pouk maternega jezika in kulture, in sicer makedonščine.

Predlagam nadaljevanje in nadgradnjo uvajalnice (strnjene oblike vključevanja s poučevanjem SDJ, spoznavanja šolskih prostorov, lokalnih organizacij in lokalne skupnosti) med šolskimi počitnicami.⁵ V ta namen se uporabijo ure za dodatno strokovno pomoč za poučevanje SDJ, ki jih pridobi šola na podlagi prošnje, poslane na Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ). Če ni možno, da izvajajo uvajalnico še naprej učitelji, ki so spremljali otroka na avgustovski uvajalnici, si lahko učitelji, ki bi izvajali nadaljevanje uvajalnice, pomagajo z individualnimi programi, v katerih se spremlja napredek posameznega otroka priseljenca.

Priprava razredne skupnosti na sprejem otroka priseljenca

Pomembna oblika podpore je priprava razredne skupnosti na sprejem otroka priseljenca, saj ključno vpliva na to, kako bodo učenci sprejeli novega otroka, ki največkrat še ne zna govoriti slovensko. Občutek sprejetosti, različne oblike podpore in razvijajoče se prijateljstvo, to je pomembno za vsakega otroka – za otroka, ki se je pred kratkim preselil v neznano okolje, v katerem govorijo drugačen jezik in v katerem se mora navaditi na nova šolska pravila, še toliko bolj. Najpogostejše oblike priprave, ki jih izvajajo učitelji, so pogovori z učenci pred prihodom novega učenca (kako bi se sami počutili, če bi se preselili; katere oblike podpore bi pričakovali zase). Predlagam, da si ogledajo risanko/odlomek iz (dokumentarnega) filma ipd. v jeziku, ki ga ne razume nihče v razredu.⁶ Učenci občutijo, kako je poslušati neznani jezik (in to pet do osem ur pri pouku), kako malo ali nič ne razumemo – pa čeprav so *vsí prijazni*. Predlagam, da se učitelji pozanimajo, od kod prihaja novi učenec, in mu v skladu s tem v razredu pripravijo dobrodošlico: slika zastave; zemljevid izvorne države; učence nauči učitelj reči *dober dan, živijo, ime mi je* v maternem jeziku prihajajočega otroka; naučijo se šteti do pet ali zapeti pesem, povedati izštevanko ipd. Učenci to napišejo/narišejo na dvojezične plakate: v maternem jeziku otroka priseljenca in v slovenščini. Vključevanje je proces, ki se šele začneja s toplim sprejemom.

Medvrstniška podpora

Podpora vrstnikov je ena od pomembnih oblik podpore pri vključevanju otrok priseljencev. Svetujem, da se za vsakega otroka priseljenca oblikuje manjša skupina otrok in da se v razredu določi, pri katerih učnih predmetih mu bodo v oporo, da ne preobremenimo enega otroka. Pomembno podporo v razredu nudijo novopriseljenim otrokom drugi otroci priseljenci, ki so prišli v razred pred njimi in so že v dlje časa v procesu vključevanja. Novopriseljeni otroci so hvaležni za podporo v maternem jeziku, predvsem

⁵ Predlagam jesenske, zimske počitnice (božično-novoletne in prvomajske ne, ker mnogi odpotujejo na dopust ali k družinam v izvorno državo).

⁶ Posnetek naj traja vsaj 5–15 minut, odvisno od starosti otrok (na začetku smo po navadi pozorni, potem koncentracija in zanimanje upadeta, ker razumemo malo); priporočam tudi pri usposabljanju učiteljev.

na začetku procesa vključevanja; tovrstno medvrstniško podporo lahko ponudijo otroci priseljenci, ki so se priselili že pred časom, ali otroci, rojeni v Sloveniji, ki živijo v večjezičnem domačem okolju, ker so se v Slovenijo priselili njihovi (stari) starši.

Najprej mi je pomagala moja bivša sošolka, ki se je izpisala. Zelo mi je pomagala. Bili sva iz iste države, iz istega kraja. Ona je tukaj hodila v vrtec in je že dobro znala (Učenka/učenec 6 na šoli A). Sedela sem zraven punce, ki je razumela makedonsko in mi je prevajala, kar je učiteljica govorila (Učenka/učenec 4 na šoli A). Pomagali so mi pri domačih nalogah ... So me sprejeli v igro, so mi razlagali, kako se kaj reče (Učenka/učenec 7 na šoli A) (Vižintin, 2013: 310).

Na šolah je pogosto razvita mreža prostovoljcev, ki vsem otrokom, ne samo priseljenim, nudi podporo pri domačih nalogah, razlaga učne snovi, branju. Ne glede na to, za katero od naštetih oblik medvrstniške podpore gre, pomeni za otroka priseljenca pomembno podporo, tesnejše sodelovanje pa pomaga pri spoznavanju in navezovanju prijateljskih stikov. Seveda pa potrebujejo učenci pri nudenju medvrstniške podpore mentorja in izmenjavo izkušenj. Medvrstniška podpora je pomembna tako za tistega, ki ponuja podporo, kot za tistega, ki jo prejema, saj vsi razvijajo svojo medkulturno zmožnost. Pogost pojav je, da otrok, ki je sam določen čas potreboval podporo, kasneje sam nudi podporo drugim otrokom (priseljencem).

2 Organizacija pouka SDJ

Informacij o tem, kako poteka poučevanje SDJ na posameznih šolah, ki je pomemben temelj v večletnem procesu vključevanja otrok priseljencev, je sorazmerno malo. Mihaela Knez (2012) opisuje številne pozitivne izkušnje Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik po petih izvedenih dvotedenskih intenzivnih tečajih slovenščine: večja sporazumevalna zmožnost učencev v zelo kratkem času, večja samozavest, pozitivni odzivi tako staršev kot otrok, želja in potreba mnogih šol, da bi v Sloveniji omogočali intenzivni tečaj SDJ pred vstopom v razred, saj se znajdejo zaradi neznanja jezika v stiski tako učenci kot učitelji (za slednje primerjaj tudi Vižintin, 2013: 377–379). Toda dejstvo je, da slovenska šolska zakonodaja ne predvideva te možnosti. Otrok priseljenec je takoj po vpisu vključen neposredno v razred in k pouku. Zavedajoč se, da ena ali dve šolski uri na teden po pouku, kar je bila v preteklih letih pogosta oblika poučevanja SDJ na šolah, ne prinašata zadostnih učinkov, so različne inovativne rešitve razvile šole same.

Osnovna šola Livada, Ljubljana, in Osnovna šola Koper sta razvili ne le nove načine, kako poučevati SDJ, ampak številne podporne mehanizme za uspešnejše vključevanje otrok priseljencev. Za obe šoli je značilno, da vpisujeta nove otroke priseljence redno vsako šolsko leto. Redno sodelujeta pri številnih projektih (ali pa jih sami izvajata), povezujeta se z drugimi šolami in tesno sodelujeta z organizacijami v lokalnem okolju, z Zavodom RS za šolstvo in MIZŠ in s starši priseljenci. Na šoli izvajata medkulturne dejavnosti, ki razvijajo medkulturno zmožnost vseh prebivalcev, sočasno pa svojim delavcem omogočata nadaljnje usposabljanje. Pomembno je, da posredujeta svoje izkušnje in inovativne pristope tudi drugim šolam.

2.1 Ena ura pouka SDJ vsak dan pred poukom

Tudi Osnovna šola Livada, Ljubljana, ponuja svojim učencem pripravljalnico, torej celovit podporni sistem vključevanja. Ravnatelj Goran Popović, tudi sam priseljenec, učitelj s priseljenško izkušnjo, se je v Slovenijo priselil leta 1994 iz Beograda. Na šoli predstavljajo otroci priseljenci in potomci priseljencev večino šolske populacije (97–98 %). Otrok, katerih materni jezik je slovenščina, je malo; zadnja leta se vpis otrok s slovenskim maternim jezikom ponovno povečuje. Soočenost s tako velikim deležem otrok, ki jim slovenščina ni materni jezik, vpliva na njihovo intenzivno iskanje rešitev, kako otrokom zagotoviti učinkovito, uspešno in prijetno učenje slovenščine, zanje drugi jezik/jezik okolja. Poiskali so številne inovativne možnosti, nadgrajevali in razvijali svoje rešitve. Šola pridobiva dodatna finančna sredstva (za pouk slovenščine kot drugega jezika/jezika okolja, interesne dejavnosti in meddržavne izmenjave učencev, npr. s Srbijo, Madžarsko) tako, da tesno sodeluje z MIZŠ in z Mestno občino Ljubljana. Prijavlja se na projekte, znotraj katerih pridobiva dodatno znanje in možnosti za zaposlitev novih sodelavcev. Ravnatelj Goran Popović (Popović, intervju 2014) pojasni, da so do zdaj preskusili tri modele poučevanja SDJ:

- 1) Prvi model je bil organiziran tako, da sta dve učiteljici poučevali posamezne učence eno ali dve šolski uri na teden (med ali po pouku), a je bil učinek premajhen.
- 2) Drugi model je bilo intenzivno učenje slovenščine vsak dan prvi dve šolski uri – učenci so manjkali pri pouku prvi dve šolski uri, kar je bilo za nekatere učitelje težko.
- 3) Tretji model: učenci gredo k dodatnemu pouku slovenščino vsako jutro eno šolsko uro, preden se začne pouk, potem pa gredo v svoj razred k pouku. Slovenščina pred poukom je namenjena učencem, ki so v Sloveniji prvo ali drugo šolsko leto, lahko tudi tretje šolsko leto, če učenci to želijo ali potrebujejo. V teh skupinah se učenci počutijo varno, vsi so enaki, lažje jim je spregovoriti v slovenščini. Učenci so razdeljeni na začetno in nadaljevalno skupino, učiteljici tesno sodelujeta, možen je prehod. Uvajalnica poteka zadnji teden avgusta, pripravljalnica vse šolsko leto. Poleg tega namenijo dodatnih pet šolskih ur predmetnim učiteljem in učiteljicam (kemija, biologija, fizika itd.), da se podrobneje posvetijo strokovnim posebnostim. Dodaten pouk in dejavnosti omogočajo otrokom tudi med enotedenskimi šolskimi počitnicami.

»Za zdaj se je izkazalo, da je to najbolj učinkovit model, kar pa ne pomeni, da ne bomo poskusili v prihodnosti novih možnosti. Razmišljali smo tudi o enomesečnem intenzivnem tečaju slovenščine, a imamo težave, ker tega slovenska šolska zakonodaja ne dovoljuje,« pojasni ravnatelj Goran Popović (Popović, intervju 2014).

Šola ima na vhodnih vratih napis: Osnovna šola Livada, Ljubljana, multikulturalna, multietnična, multinacionalna, večjezična, sodobna, inovativna, zdrava, eko šola. Vsakega obiskovalca, ki stopi v njene prostore, pričakajo na tleh in na stopnišču napisi »dober dan« v številnih jezikih sveta. V šolskem letu 2014/2015 poteka na tej šoli pouk treh maternih jezikov otrok priseljencev: bosanski, makedonski in srbski, in to že tretje šolsko leto.

V šolskem letu 2013/2014 so izvajali še pouk albanskega jezika in kulture; ponudili so pouk hrvaščine, a zanj ni bilo zanimanja.

2.2 Usposabljanje za poučevanje SDJ in vključevanje

Kako poučevati SDJ, s katerim gradivom in kje, kako pridobiti znanje za poučevanje SDJ, so pogosta vprašanja učiteljev, ki sodelujejo pri vključevanju otrok priseljencev. Ena od prvih organizacij, ki se je odzvala na potrebe učiteljev, ko so ti izrazili potrebo po izobraževanju za poučevanje SDJ za otroke priseljence, je bil Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Prvo tovrstno izobraževanje so ponudili leta 2005, ko »je bila zainteresirani slovenistični javnosti ponujena nova oblika usposabljanja, ki naj bi vsaj začasno omilila pomanjkanje rednega univerzitetnega izobraževanja na področju slovenščine kot tujega jezika – začetno usposabljanje za poučevanje SDTJ v obliki 20-urnega seminarja. Leta 2006 je bilo na tem seminarju več kot 50 udeležencev, v glavnem študentov zadnjih letnikov slovenistike, med njimi pa tudi učitelji slovenščine iz slovenskih osnovnih in srednjih šol.« (Pirih Svetina, 2009: 318)

Jeseni 2006 je Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik ponudil posebno obliko izobraževanja, namenjeno prav učiteljem slovenščine na osnovnih in srednjih šolah, saj so se šole vedno pogosteje obračale na Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik s prošnjo za pomoč pri poučevanju otrok priseljencev, ki se vključujejo v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem, slovenskega jezika pa ne znajo. Vsebinsko poskušajo približati trenutnim potrebam. Učitelje seznanjajo z metodami poučevanja in preverjanji znanja slovenščine kot drugega jezika. Tečaj so prvič izvedli oktobra 2007. V program izobraževanja so leta 2009 vključili tudi začetni tečaj albanskega jezika, katerega namen je bil seznaniti učitelje z nekaterimi najbolj tipičnimi značilnostmi albanskega jezika, obenem pa so s tem ponudili učiteljem možnost identifikacije z učenci, ko se ti znajdejo v učenju popolnoma novega jezika (Pirih Svetina, 2009: 318), kar je korak naprej: s tovrstnim programom so presegli samo usposabljanje, kako poučevati SDTJ, in posegli na razvijanje medkulturne zmožnosti pri učiteljih. Tečaj so izvajali tudi v naslednjih letih.

Kot sem že napisala, za uspešno vključevanje otrok priseljencev ni dovolj samo poučevanje SDJ, čeprav je to pomemben temelj vključevanja. Na potrebe učiteljev po usposabljanju za vključevanje otrok priseljencev sta se odzvala tudi Zavod Republike Slovenije za šolstvo in MIZŠ. Zavod Republike Slovenije za šolstvo je izdal *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole* (2012).⁷ Tovrstna izobraževanja so bolj kot v metodologijo poučevanja SDJ usmerjena v razvijanje medkulturne zmožnosti učiteljev ob vključitvi otroka priseljencev v razred in razvoj medkulturne vzgoje in izobraževanja. MIZŠ finančno podpira projekte, v katerih se oblikuje mreža šol, in omogoča prenos primerov dobrih praks na področju vključevanja otrok priseljencev in razvoja medkulturne zmožnosti učiteljev; eden od njih, *Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja* (2013–2015), poteka tudi zdaj. Pozitiven učinek je povezovanje med organizacijami, vendar se pri projektnih dejavnostih poleg časovne omejenosti postavljajo tudi druga vprašanja: kaj se zgodi s spoznanji in rezultati projekta po njegovem zak-

⁷ *Smernice* (2012) so prosto dostopne na spletu in se posodabljajo (2009, 2011). Vključevanja otrok priseljencev ne razumejo le kot poučevanje SDJ, ampak s konkretnimi predlogi sporočajo, da vključevanje pomeni vključitev v vse pore vzgojno-izobraževalnega procesa – ter v lokalno skupnost. Spodbujajo medkulturni dialog na šoli in obravnavo predsodkov, stereotipov ter povezavo učne snovi z večkulturnostjo v razredu. Od učiteljev ne pričakujejo kritičnega branja obstoječih učnih načrtov in gradiv ali zahteve po novih. Pogrešam pa aktivnejšo vlogo preostalega prebivalstva (z nepriseljenskim (?) ozadjem) in širše lokalne skupnosti ter poudarek, da se mora medkulturna zmožnost razvijati pri vseh prebivalcih – če jih primerjam z modelom za razvoj medkulturne vzgoje in izobraževanja (Vižintin, 2014).

ljučku; koliko je gradivo, izdano med projektom, javno dostopno (tudi po zaključku projekta)⁸ in koliko vplivajo ugotovitve na dolgoročne spremembe v zakonodaji in izboljšave v vzgojno-izobraževalnem sistemu.

3 Povezava med maternim jezikom in učenjem jezika okolja

Mihaela Knez (2012: 49) prepoznava in utemeljuje pomembnost znanja tako maternega/prvega jezika kot drugega jezika/jezika okolja: »Oba jezika, prvi in drugi, imata v življenju priseljenca vsak svojo (enakovredno) vlogo – znanje drugega jezika priseljencem omogoča, da se polno vključuje v vse družbene sfere nove države, prvi jezik pa jim omogoča ohranjanje svoje identitete in pomeni tudi možnost za celostno delovanje v svoji matični skupnosti in domovini.« Nekateri učitelji opažajo, da otroci priseljenci, ki nimajo priložnosti za pouk maternega jezika in kulture, izgubljajo besedišče svojega maternega jezika:

Ko pridejo otroci iz vrtca, poznajo določene besede v svojem jeziku in o tem lahko govorimo: »Pri vas se pa to tako reče.« Kolikokrat pa pride mo do besede, ki je oni niso imeli možnosti spoznati v svojem mater nem jeziku in je tudi ne bodo. Prideš do kolebnice – in nikoli o tem niso govorili do svojega šestega leta. Naenkrat so tu besede, ki jih poznajo samo v slovenskem jeziku. Pogledam jih in si mislim: »Poglej, v mater nem jeziku pa tega ne boš vedel.« Saj tega jim ne rečem, a zdi se mi, da ko rastejo s slovenščino, se jim na tej strani bogati besedni zaklad, na drugi strani pa izgubljajo. In potem je: »Kako se pa to reče pri nas?« »Ne vem več ...!« To se jim zelo velikokrat dogaja (Učiteljica na šoli C, Vižintin, 2013: 424).

Pri otrocih, ki se preselijo v drugo jezikovno okolje, je proces usvajanja prvega/maternega jezika prekinjen, zato je pri njih ohranjanje maternega jezika še toliko bolj pomembno, »sploh če pritegnemo v obravnavo pomen in vpliv, ki ga ima ta jezik pri vsakem posamezniku na učenje vseh nadaljnjih jezиков (izhodišče, iz katerega med drugim posameznik razvija in gradi znanje vseh drugih jezikov)« (Pirih Svetina, 2005: 9). Nekateri učitelji menijo, da večjezični otroci in otroci z utrjenim znanjem maternega jezika nimajo težav z učenjem še enega jezika:

V šesti razred, recimo, je prišla deklica iz Bosne. Tako jo je bilo strah, kako bo začela – na koncu leta je imela slovenščino štiri, naslednje leto že pet. Nekateri otroci, ki zdaj pridejo iz Bosne, Makedonije, Srbije itd., ki imajo usvojeno gramatiko svojega jezika, se hitro naučijo slovenščino /.../ Zelo različno je, odvisno od otroka do otroka. Odvisno je tudi, iz katerega kulturnega okolja otrok izhaja, kakšne temelje ima v mater nem jeziku. Ugotovili smo, da otroci iz srbskega okolja, povprečno sposobni učenci, izstopajo – pri slovenskem jeziku pri teh navadno ni bil problem (Učitelji na šolah A, C) (Vižintin, 2013: 320, 424).

⁸ Ena od rešitev je prost dostop do gradiv na spletu, kot npr. pri projektu Eduka – *Vzgajati k različnosti* (2011–2014) pod zavihkom Rezultati ali pri projektu *Strokovne podlage, strategije in teoretske tematizacije za izobraževanje za medkulturne odnose ter aktivno državljanstvo* (2010–2011) pod zavihkom Publikacije projekta, Izdane. Vendar ostaja odprto vprašanje, ali bodo te spletne strani čez deset/dvajset let še delovale, zato je toliko bolj pomembno, da se izdajajo tudi monografske publikacije, dostopne v knjižnicah. Avtorica članka je sodelovala pri obeh projektih kot raziskovalka Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU (2011–2014).

Kakovostno postavljeni temelji v maternem jeziku so prvi pogoj za lažje učenje drugih jezikov, poznavanje lastne kulture pa omogoča spoznavanje novih kultur, ne da bi se o b tem počutili ogrožene – še posebej je treba o

tem razmišljati, ko govorimo o kulturah (in jeziki), ki sobivajo z nami znotraj istih (državnih) meja. Čeprav »se neka etnična oziroma narodna skupnost lahko opredeli kot taka na osnovi različnih kriterijev (skupni izvor, jezik, kultura, ozemlje, religija itd.), se večina etnij definira prav z jezikom. To dokazuje tudi dejstvo, da je ime za jezik in etnijo po navadi eno in isto.⁹ /.../ Namreč, tako kot predstavlja narodna pripadnost neko danost, ki obstaja lahko tudi neodvisno od naše zavestne odločitve, tako nam je vnaprej dan tudi prvi jezik, s katerim se vsak posameznik sreča takoj po rojstvu. Kakšen odnos si bo izoblikoval do lastne narodne pripadnosti in jezika, kako bo torej razvijal svojo narodno in jezikovno zavest, pa je odvisno od dejavnosti njega samega in družbenih okoliščin, v katerih se bo znašel.« (Mikolič, 2004: 52–53)

3.1 Pouk maternega jezika in kulture kot izbirni predmet – za enakopravnejši položaj vseh jezikov

V obliki izbirnih predmetov lahko učenci izbirajo med več učnimi predmeti, med katerimi so tudi nekateri materni jeziki otrok priseljencev v Sloveniji, ter učnimi predmeti, ki spodbujajo razvoj zavedanja o večkulturni družbi, medkulturni dialog: angleščina, francoščina, hrvaščina, italijanščina, kitajščina, madžarščina, makedonščina, nemščina, ruščina, srbsščina, španščina; romska kultura, državljanska kultura, filozofija za otroke, verstva in etika (*Abecedni seznam izbirnih predmetov v osnovni šoli* 2013). Med jeziki pogrešam še vsaj učna načrta za albanski in bosanski jezik. Simona Bergoč (2011) predlaga, da spodbujamo k učenju jezikov otrok priseljencev vse učence/dijake. S tem bi dosegli, da postanejo materni jeziki otrok priseljencev enakovredna alternativa angleščini, nemščini in drugim jezikom z visokim družbenim statusom (Skubic Ermenc, 2010). Drugo vprašanje pa je, ali je to res primerna oblika za pouk maternih jezikov in kultur otrok priseljencev, saj je zanje to prvi/materni jezik, za druge otroke pa bi bil to tuji jezik.

Fakultativna oblika pouka maternih jezikov in kultur otrok priseljencev, ki običajno poteka po pouku na nekaterih šolah, ni idealna rešitev, je pa ena od možnosti, ki jo deloma finančno podpira tudi MIZŠ.¹⁰ Število šol, ki podpirajo pouk maternih jezikov in kultur otrok priseljencev, se postopoma povečuje: po podatkih MIZŠ je v šolskem letu 2013/2014 pouk osmih maternih jezikov in kultur (albanski, bosanski, kitajski, nemški, nizozemski, makedonski, ruski, srbski) obiskovalo 305 učencev na enajstih osnovnih šolah (Hrpelje - Kozina, Koper, Kranj, Ljubljana sedem šol, Postojna); poučujeta se tudi hrvaški in ukrajinski jezik in kultura, vendar podatkov, na katerih šolah, ni (Straus, 2015).¹¹

Klara Skubic Ermenc (2010: 277) opozarja na možnost stigmatizacije, »še več odpora do šole in večinske, slovenske kulture. Silila bi jih v sprejetje etnično zamejenih identitet, ločenih od večinske populacije. Ob tem bi se krepila odtujenost od slovenskih vrstnikov in zavirala sodelovanje z njimi. Da bi se izognili tem nezaželenim učinkom, je nujno ukrepati na ravni celotnega sistema in odnosov, in to z veliko mero občutljivosti in refleksije.« Da bi se izognili dodatni stigmatizaciji predlagam, da postane pouk materne-

⁹ To je pogost pojav v Evropi (npr. slovenščina je jezik večine prebivalcev v Sloveniji, francoščina v Franciji, nemščina v Nemčiji) – hkrati pa tudi vir številnih nesporazumov, konfliktov in zanikanja dejanske večkulturnosti. Tudi če je poimenovanje jezika večine hkrati izhodišče za poimenovanje države, to ne pomeni, da je to materni jezik vseh prebivalcev. V Sloveniji so materni jeziki njenih prebivalcev slovenski (večina), madžarski, italijanski, romski (priznane in ustavno zaščitene manjšine, pri čemer romski jezik nima sistemske podpore kot madžarski in italijanski jezik), hrvaški, srbski, bosanski, makedonski, albanski idr. Obstajajo poimenovanja držav, ki ne izhajajo iz poimenovanja večinskega jezika (Avstrija, Liechtenstein), ali večjezične države, katerih ime nima nič skupnega z uradnimi jeziki v državi (v Švici so uradni jeziki francoščina, italijanščina, nemščina, retoromanščina).

¹⁰ Slovenija omogoča in podpira, da se izvaja pouk maternih jezikov in kultur na osnovnih in srednjih šolah tako, da šolam krije stroške uporabe prostorov za (minimalno) 60 ur pouka/šolsko leto, nabavo učil in učnih pripomočkov za učenca/dijaka in materialne stroške, vezane na izvedbo programa (za vsakega učenca/dijaka je v šolskem letu 2014/2015 MIZŠ šoli namenil 45 €) – medtem ko potnih stroškov in stroškov poučevanja učiteljev pouka maternih jezikov ne pokriva (Povabilo osnovnim in srednjim šolam 2014/15).

¹¹ Za posredovane podatke in za pripravljenost za sodelovanje se Bronki Straus, MIZŠ, najlepše zahvaljujem.

ga jezika in kulture enakovreden z drugimi izbirnimi predmeti v drugem in tretjem triletju osnovne šole, v srednji šoli pa se upošteva kot eden od učnih predmetov v okviru obveznoizbirnih vsebin. Če se izvaja po določenem učnem načrtu in gradivu,¹² se ocenjuje, ocena pa se zapiše v šolsko spričevalo in se prizna kot obvezni izbirni predmet (kot velja za programe glasbene šole).

4 Sklep: vsi učitelji so učitelji slovenskega jezika in vsi so soodgovorni za vključevanje

Za sklep razmisleka o poučevanju SDJ izpostavljam še eno dejstvo: pre malo se zavedamo, da učitelj slovenščine ni samo tisti učitelj, ki poučuje SDJ otroka priseljence enkrat ne teden ali (v najboljšem primeru) eno uro vsak dan pred poukom. Vsak učitelj za svoj učni predmet pripravi individualni program in poskrbi, da učenec pri njegovi uri usvoji določeno znanje (predvideno v individualnem načrtu), kar poudarja tudi Marja Bešter Turk (2011: 127): »Ker pa je slovenščina v slovenskih šolah ne le učni predmet, temveč tudi učni jezik (tj. jezik poučevanja in učenja), ne smemo pozabiti, da učenci v šoli ne razvijajo sporazumevalne zmožnosti samo pri predmetu slovenščina, temveč tudi (oz. bi jo morali) pri vseh učnih predmetih.« Kot v svoji raziskavi, posvečeni aktivnemu vključevanju učencev priseljencev v pouk, ugotavlja Ines Budinoska (2013: 87), se večina učiteljev drugih učnih predmetov te odgovornosti ne zaveda: »učitelji večinoma le poročajo o naklonjenosti do vključevanja učencev priseljencev, o lastni angažiranosti, pomoči, ki jo nudijo, diferenciaciji pouka, ki jo izvajajo, neposreden vpogled v pedagoško prakso pa ni potrdil njihovih mnenj«.

Načelna podpora je prvi korak, za dejansko poučevanje SDJ pri vsaki šolski uri pa je treba narediti veliko več, začevši z diferenciranimi nalogami in možnostmi, ki jih ponuja dveletno prilagojeno ocenjevanje. Individualni program omogoča redno spremljanje napredka pri usvajanju strokovnega besedišča pri vsaki šolski uri, skladno z vsebino in cilji, ki naj bi jih otrok priseljenec dosegel, in proces vključevanja. Učitelj slovenščine je vsak učitelj pri svojem šolskem predmetu in vsi učitelji so soodgovorni za vključevanje otrok priseljencev.

POVZETEK

Poučevanje slovenščine kot drugega jezika je v modelu medkulturne vzgoje in izobraževanja del systemske podpore pri vključevanju otrok priseljencev. Systemska podpora vključuje zakonodajne možnosti (pouk slovenščine kot drugega jezika, dveletno prilagojeno ocenjevanje, individualni program, razširjeni program) in primere dobrih praks, razvitih in možnih v slovenskem šolskem sistemu (uvajalnica, priprava razredne skupnosti, medvrstniška podpora). Pogos-

¹² Npr.: leta 2013 je bilo v Sloveniji v okviru projekta *Korenine v Bosni, drevo v Sloveniji* (2012–2013) izdano učno gradivo za pouk bosanščine kot maternega jezika: *Škola bosanskog jezika i kulture: čitanka i vježbanka* (Imširović, 2013); učiteljice albanščine poučujejo po učnem gradivu, ki so ga pripravili in izdali albansko govoreči priseljenci v Švici.

to vprašanje je učitelj je, kdaj in kako organizirati pouk slovenščine kot drugega jezika za otroke priseljence, zato je v prispevku navedenih nekaj možnosti. Izpostavljena je povezava med maternim jezikom in učenjem jezika okolja. V sklepu je poudarjeno, da je učitelj slovenščine vsak učitelj pri svojem šolskem predmetu in da so vsi učitelji soodgovorni za vključevanje otrok priseljencev. Ključne besede: migranti, otroci priseljenci, slovenščina kot drugi/tuji jezik, model medkulturne vzgoje in izobraževanja, integracija, inkluzija, vključevanje

↘ Viri in literatura

- Baloh, Anton (ur.), 2010: *Uvajanje rešitev s področja vključevanja migrantov v izvedbene kurikule*. Koper: Osnovna šola Koper/Scuola elementare Capodistria.
- Bergoč, Simona, 2011: Pismenost priseljeniških otrok: politika vključevanja? Cotič, Mara, Medved Udovič, Vida, Starc, Sonja (ur.): *Razvijanje različnih pismenosti*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales. 153–161.
- Bešter Turk, Marja, 2011: Sporazumevalna zmožnost – eden izmed temeljnih ciljev pouka slovenščine. *Jezik in slovstvo* 56/3–4. 111–130.
- Budinoska, Ines, 2013: Ali osnovnošolski učitelji aktivno vključujejo učence priseljence v pouk? *Jezik in slovstvo* 58/3. 75–88.
- *Eduka – Vzgajati k različnosti/Eduka – educare alla diversità*, 2011–2014. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut. Dostopno: <http://www.eduka-itaslo.eu/elenco.php?p=analize&lang=slo> (10. 6. 2014).
- Imširovič, Jasmina, 2013: *Škola bosanskog jezika i kulture: čitanka i vježbanka*. Ljubljana: Bošnjaška kulturna zveza Slovenije.
- Jelen Madruša, Mojca, Klančnik Kišasondi, Vanja, 2013: *Na poti k učenju slovenščine: učno gradivo za učence, ki jim slovenščina ni materni jezik*. Koper: Osnovna šola Koper.
- *Korenine v Bosni, drevo v Sloveniji*, 2012–2013. Ljubljana: Bošnjaška kulturna zveza Slovenije. Dostopno: <http://kbds.bosnjak.si/> (10. 6. 2014).
- Knaflič, Livija, 2010: Pismenost in dvojezičnost. *Sodobna pedagogika* 61/2. 280–294.
- Knez, Mihaela, 2012: Za koliko slovenščin(e) je prostora v naši šoli? *Jezik in slovstvo*, 57/ 3–4. 47–62.
- Lesar, Irena, Čančar, Ivana, Jug Došler, Anita, 2012: Učitelji iz Slovenije in Švedske o poučevanju (novo)priseljenih učencev. *Dve domovini/Two Homelands* 36. 59–72.
- Mikolič, Vesna, 2004: *Jezik v zrcalu kultur: jezikovna sporazumevalna zmožnost in (med)letnična ozaveščenost v Slovenski Istri*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Peček, Mojca, Lesar, Irena, 2006: *Pravičnost slovenske šole: mit ali realnost*. Ljubljana: Sophia.
- Pirih Svetina, Nataša, 2005: *Slovenščina kot tuji jezik*. Domžale: Izolit.
- Pirih Svetina, Nataša, 2009: Izobraževanje za področje slovenščine kot drugega in tujega jezika. Stabej, Marko (ur.): *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 315–321.
- Popović, Goran, 2014: *Intervju z ravnateljem Osnovne šole Livada, Ljubljana*. Ljubljana (9. 12. 2014), intervju je izvedla avtorica prispevka.
- *Povabilo osnovnim in srednjim šolam k oddaji prošenj za sofinanciranje dopolnilnega pouka maternih jezikov in kultur za otroke priseljencev v šolskem letu 2014/15*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije. Dostopno: <http://www.mizs.gov.si/> (10. 6. 2014).

- *Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli*, 2013, 15. člen, UL RS 52/2013.
- *Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja. Izboljšanje usposobljenosti strokovnih delavcev za uspešnejše vključevanje učencev in dijakov priseljencev v vzgojo in izobraževanje*, 2013–2015. Ljubljana, Koper: ISA institut, Osnovna šola Koper, <http://www.medkulturnost.si/> (10. 6. 2015).
- Skubic Ermenc, Klara, 2010: Med posebnimi pravicami in načelom interkulturnosti. *Sodobna pedagogika* 61/2. 268–279.
- *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole*, 2012. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Dostopno: http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2013/programi/media/pdf/smernice/cistopis_Smernice_vkljucevanje_otrok_priseljencev.pdf (10. 6. 2014).
- Straus, Bronka, 2015: *Pouk maternih jezikov na slovenskih šolah (2010/11–2013/14)*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije, Urad za razvoj izobraževanja, e-pismo avtorici prispevka (13. 2. 2015).
- Vižintin, Marijanca Ajša, 2013: *Vključevanje otrok priseljencev prve generacije in medkulturni dialog v slovenski osnovni šoli: doktorska disertacija*. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. Dostopno: http://pefprints.pef.uni-lj.si/1952/1/Vizintin%2C_doktorska_disertacija_.pdf (10. 6. 2014).
- Vižintin, Marijanca Ajša, 2014: Model medkulturne vzgoje in izobraževanja: za uspešnejše vključevanje otrok priseljencev. *Dve domovini/Two Homelands* 40. 71–89. Dostopno: http://twohomelands.zrc-sazu.si/onlinejournal/DD_TH_40.pdf (10. 6. 2014).

ŠD Štihova dvorana
9.00–10.00

Shakesoneti glasbena inscenacija

*Avtorja koncepta: Primož Vitez, Mitja Vrhovnik Smrekar;
nastopajo: skupina Bossa de novo, Boris Cavazza, Urška Taufer;
produkcija: Cankarjev dom*

Iz česa so narejene pesmi?
Kaj je poezija? Kaj je njihova snov?
Črke ali glasovi? Besede ali ritmi?
Stavki ali melodije? Kaj je izvornik,
kaj je prevod? Kako nastaja poezija?
Kaj je pesnik hotel povedati?
Nihče ne ve natančno, kaj je hotel
s *Soneti* pred štiristotimi leti povedati
William Shakespeare, a zapustil je

sto štiriinpetdeset pesmi – vsaka ima
štirinajst verzov in vse govorijo o
ljubezni, o minevanju, o lepoti življenja.
Sto štiriinpetdeset variacij na temo.
Glasbena inscenacija *Shakesoneti* se
poigrava z avdiovizualno naravo poezije
ter iskanjem zvočnega smisla in duha
v njej. S svojo sodobnostjo osmišljuje
govorno in glasbeno pesniško tradicijo.